

ה. **בשבת** — במסכת שבת [עו ב] מבארת המשנה את שיעור החיוב על הוצאת משקים מרשות לרשות בשבת: יין — כדי מזיגת הכוס, וכמו כן מבארת המשנה את שיעורי ההוצאה של חלב, דבש, שמן ומים.

ואילו שאר כל המשקין — שיעור הוצאתן מרשות לרשות בשבת כדי להתחייב עליהן — הוא ברביעית.

ומו כן, כל השופכין [מים סרוחים], שיעור הוצאתן הוא ברביעית.

ומקשינן על רבי אלעזר שאמר: "עשר רביעיות הן: ותו ליבא?! וכי אין רביעיות נוספות?"

והאיבא הא דתנן: מרביעית מים נוטלין לידים לאדם אחד, ואפילו לשנים!

כלומר: אדם אחד נוטל ידיו מכלי שיש בו רביעית מים, ואם לא נטל ידיו בכל המים, יכול זה שבא אחריו ליטול מן המים שנשארו ואף שאין בהם רביעית, כיון שהם "שירי טהרה".

ומשנינן: בפלוגתא — שיעור רביעית זה שיש בו מחלוקת — לא קא מיירי [לא דיבר] רבי אלעזר.⁽¹²⁾

וממשיכה הגמרא להקשות: והאיבא, הרי יש רביעית נוספת:

תנן [סוטה טו ב]: היה הכהן מביא פיילי קערה של חרם, ונותן לתוכה חצי לוג מים

מן הביור, כדי למחות על המים את פרשת סוטה, יחד עם השם שבתוכה, להשקות בהם את הסוטה.

ורבי יהודה אומר: רביעית מים היה נותן לתוכה!

ומשנינן: בדבר השנוי פלוגתא — לא קא מיירי.

תו מקשינן: והרי שנינו במסכת ברכות [כה ב]:

כמה מים נותן לתוכה, [לתוך העביט של מי רגלים] כדי שיוכל להתפלל בצידה? — מים בשיעור כל שהוא.

רבי זכאי אומר: רביעית מים צריך ליתן לתוכה!

ומשנינן: בפלוגתא — לא קא מיירי.

תו מקשינן: והאיבא רביעית מים לשיעור מקוה, ששיעור זה ראוי הוא להטביל בו מחטין וצינוריות קטנים?!

ומשנינן: בר מהחיא! דהיינו, הנך יכול להקשות מכל מקום אחר, חוץ מההלכה ההיא.

כיון דבטלוח רבנן להלכה זו, ואמרו: אף מחטין וצינוריות טמאין יש להטבילן במקוה של ארבעים סאה.⁽¹³⁾

שנינו במשנה:

13. כתבו התוספות, דמכל מקום, מעין מטהר בכל שהוא מחטין וצינוריות.

12. ראה "קרבן אורה" ו"חזון איש" [הובא בליקוטים כאן]. בביאור מה שאמרו שיש בדין זה מחלוקת, וראה מה שכתב בפירושו הרא"ש.

מדמה הוא את כל איסורי נזיר באכילה, לאיסור של המשקין האסורין לנזיר.

וכשם ששתיה שיעורה ברביעית, (2) כך אוכלים האסורים לנזיר, שיעורם הוא ברביעית ולא בכזית, על אף שבכל התורה כולה שיעור אכילה הוא בכזית.

ואילו **רבי עקיבא** – וכן משנה אחרונה – הסוברים להיפך, שאפילו משקין, שבכל מקום שיעורן הוא ברביעית, מכל מקום בנזיר שיעורן הוא בכזית, טעמם הוא:

כיון דכתיב בנזיר "חומץ יין וחומץ שכר לא ישתה. וענבים לחים ויבשים לא יאכל", הרי האות וי"ו של "וענבים", מוסיפה על ענין ראשון, שתיה, ומלמדת:

מזה, כמו אכילה שיעורה הוא כזית, שהרי כך קיימא לן בכל מקום, ששיעור אכילה הוא בכזית⁽³⁾, אף כל איסורין שבנזיר, אפילו איסורי שתיית יין, הם בכזית⁽⁴⁾.

"ואינו חייב אלא עד שיאכל מן הענבים – והוא הדין כל שאר איסורי נזיר ואפילו משקין – כזית", זו משנה אחרונה היא.

"משנה ראשונה אומרת: עד שישתה רביעית יין", וכן שאר כל איסורי נזיר ואפילו אוכלין.

"רבי עקיבא אומר: אפילו שרה פיתו ביין ויש בה כדי לצרף כזית – שהוא שיעור המשקין והאוכלין האסורין לנזיר – חייב":

ומפרשנין טעם מחלוקתם של משנה ראשונה ורבי עקיבא [שהוא כדעת משנה אחרונה]:

תנא קמא [היינו משנה ראשונה], הסובר שאפילו המאכלים מגפן היין האסורים על הנזיר, שיעור אכילתם הוא ברביעית, על אף שבכל מקום בתורה שיעור האכילה של מאכלות אסורות הוא בכזית – טעמו הוא: **מדמי (1) להון, לכל איסורי נזיר – לשתיה**.

1. כפי גירסת הפירוש הראשון שבתוספות. גזירה שוה, והרי כל משקין אסורין כגון משקין של ערלה וכלאי הכרם הרי הן ברביעית [כמבואר בתוספות לעיל עמוד א ד"ה אמר], משום שכך הוא שיעור שתייה.

3. רא"ש.

4. ביאור שיטות התנאים וסוגיית הגמרא נתבאר על פי שיטה אחת בתוספות.

אבל דעת רבינו תם היא:

א. אוכלים האסורים לנזיר לכולי עלמא הם בכזית, וזו היא ששנינו: ואינו חייב עד שיאכל מן הענבים – והוא הדין כל אוכלים האסורים לנזיר – כזית, וזו אינה משנה אחרונה אלא כולי עלמא מודו בה.

ב. משקין האסורין לנזיר נחלקו בהם משנה

1. כפי גירסת הפירוש הראשון שבתוספות.
2. א. בתוספות בעירובין ד א מבואר, דשתיה ילפינן בגזירה שוה "שכר שכר" משתויי יין שנכנסו למקדש, שנאמר כאן "חומץ יין וחומץ שכר לא ישתה", ונאמר בשתויי יין "יין ושכר אל תשת", מה שתוי יין ברביעית שהוא שיעור המשכר [על פי מסורת הש"ס שם], אף שתייה של נזיר ברביעית; וממה שאמר הכתוב "חומץ יין וחומץ שכר לא ישתה, וכל משרת ענבים לא ישתה", כפל הכתוב "לא ישתה" כדי ללמד שאף איסורי אכילה של נזיר הם ברביעית, וראה גם בפירוש הרא"ש כאן.

ב. כתבו בשם הגרי"ז להוכיח מזה, ששיעור רביעית בנזיר אינו משום שכך הוא שיעור שתייה, אלא דין מסוים הוא בנזיר, שאם לא כן למה לי

[שנינו במשנה: **וחייב על היין בפני עצמו**, ועל הענבים בפני עצמן, ועל החרצנים בפני עצמן ועל הזגין בפני עצמן]:⁽⁵⁾

א. האוכל משם אחד של איסור – כגון נבילה – שני שיעורי איסור בבת אחת, אינו חייב אלא מלקות אחת.

ב. ואפילו אכל את אותן השיעורים בזה אחר זה אינו חייב אלא אחת, היות שהכל נחשב כאכילה אחת, עד שתהא התראה המחלקת בין אכילה לאכילה.

ג. אבל האוכל משני שמות של איסור – כגון נבילה וטריפה – בין בבת אחת ובין בזה אחר זה, הרי זה לוקה שנים, אף שלא היתה התראה מחלקת ביניהם.

תנו רבנן:

לכך פירטה התורה ואמרה: **"וענבים לחים ויבשים לא יאכל"**, ולא אמרה: **"וענבים לא יאכל"**, כדי לחייב על זה, ענבים לחים בפני

עצמו, ועל זה ענבים יבשים בפני עצמו. ואף על פי שטעמן שוה.

כלומר: עשה הכתוב ענבים לחים וענבים יבשים כשני שמות נפרדים של איסור, כדי ללמד שאם אכל כזית מזה וכזית מזה, אף על פי שטעמן שוה, ולא היתה התראה מחלקת ביניהם, הרי זה חייב שנים מלקות.

ומכאן – מהחיוב הנפרד על ענבים לחים ויבשים – **אתה דן לכל איסורי נזיר** –

מה כאן – ענבים לחים ויבשים – על אף שהוא מין אחד וטעם אחד, אך היות והן שני שמות, [ו] הרי הוא חייב על זה בפני עצמו, ועל זה בפני עצמו.

אף כל שהוא מין אחד וטעם אחד והן שני שמות, הרי זה חייב על זה בפני עצמו ועל זה בפני עצמו, ומפרש לה ואזיל.

ומבאר הגמרא מה הוא אותו מין אחד וטעם אחד שאותו בא התנא לרבות:

ראשונה ורבי עקיבא:

לדעת משנה ראשונה: שיעורן הוא ככל התורה ברביעית; ולדעת רבי עקיבא: שיעורן הוא בכזית.

ג. גירסת הגמרא בכיבור דעת תנא קמא [היינו משנה ראשונה]: **"תנא קמא לא [וכן היא הגירסא בספרים שלפנינו], מדמי להון כל איסורי נזיר לשתיה"**; ורבי עקיבא יליף מקרא שאף משקין האסורים לנזיר הם בכזית.

5. בספרים שלפנינו הובאה בבא זו של המשנה בסוגריים מרובעות, והיינו משום שבפשוטו ביאור המשנה הוא, שהיא באה ללמד את הכתוב בכרייתא המובאת כאן, והיינו שאם אכל את כל אלו בבת אחת בלא שהיו התראות מחלקות, הרי

הוא חייב ארבע; אבל התוספות במשנה לא פירשו כן, והיינו משום שאין צריך לחדש שהוא חייב על יין בפני עצמו ועל ענבים בפני עצמן כיון שאין טעמן שוה; ומיהו, הרי התוספות כתבו במשנה, שעיקר החידוש הוא חרצנים וזגים שאין צריך לאוכלם זה עם זה ודלא כרבי אלעזר בן עזריה, והרי בחרצנים וזגים צריך להשמיענו שחייב עליהם שנים [וכמבואר בכרייתא בהמשך המשנה] היות והם כתובים בלאו אחד "מחרצנים ועד זג לא יאכל"!

ועל כל פנים לפי פירושם של התוספות, נראה שאין מקום למה שהוסיפו בגמרא קודם בכרייתא את הבבא של המשנה "וחייב וכו", כי אינו ענין למבואר בכרייתא כלל.

אבל אינו לוקה שתים על לאו זה אף על פי שאכל שני כזיתים, כי אינו חייב שתיים על שם אחד, אלא אם היו התראות מחלקות ביניהן.

רבא אמר:

אין לוקין על הלאו "מכל אשר יעשה מגפן היין", משום ש"אין לוקין על "לאו שבכללות" [לאו הכולל כמה איסורים], ולא זו הרי כולל את כל אשר יעשה מגפן היין.⁽⁷⁾

מתיב רב פפא לאביי, שהיה מחייב על הלאו "מכל אשר יעשה מגפן היין לא יאכל":

רבי אליעזר אומר:

א. נזיר שהיה שותה יין כל היום, ולא היו התראות מחלקות, אינו חייב אלא מלקות אחת על כל השיעורים ששתה.

לאיתויי נזיר שאכל ושתה **חמרא חרתא** [יין חדש] מיין ענבים, **ועינבי ענבים**. שהואיל ושני שמות הן, הרי הוא חייב שתים אף על פי שטעמן שוה.⁽⁶⁾

אמר אביי:

אם **אכל הנזיר חרצן** [כזית מן החרצנים], הרי זה לוקה **שתים**. אחת על "מחרצנים ועד זג לא יאכל", ואחת על "מכל אשר יעשה מגפן היין לא יאכל".

וכן אם **אכל הנזיר זג** [כזית זגים], הרי זה לוקה **שתים**. אחת על "מחרצנים ועד זג לא יאכל", ואחת על "מכל אשר יעשה מגפן היין לא יאכל".

ואם **אכל כזית חרצן** וכזית זג הרי זה לוקה **שלוש**, שתים על שעבר על "מחרצנים ועד זג לא יאכל", ושני שמות הן, והשלישית משום שעבר על "מכל אשר יעשה מגפן היין".

עליהם שתים.

7. בגמרא פסחים מא ב נחלקו שתי לשונות - לפי פירוש רש"י שם - אם מה שאינו לוקה על לאו ד"מכל אשר יעשה מגפן היין", היינו דוקא כשאכל חרצן או זג שהוא חייב עליהם עוד מלקות, אבל אם אכל דבר שאינו חייב עליו אלא משום "מכל אשר יעשה מגפן היין", כי אז חייב הוא מלקות, או שאף באופן זה אינו חייב מלקות משום ש"לאו שבכללות" אינו דומה ללאו דחסימה שהוקש ל"ארבעים יכנו".

וברש"י שם צייר דבר שהוא חייב עליו רק משום "מכל אשר יעשה מגפן היין" דהיינו עליו ולולבין, וזה צריך ביאור היות וזה הוא רק לרבי אלעזר לעיל לד ב, והיה לו לומר: גוהרקי וענבי

6. הקשו התוספות: הרי יין חדש וענבים כתובים בתורה בשני לאוין, שהרי אמרה תורה: "מיין ושכר יזיר", ו"יין" הוא יין חדש כמבואר בתרגום, [וכן פירש רש"י בחומש], ואמרה התורה עוד: "וענבים לחים ויבשים לא יאכל", וכיון שחילקם הכתוב לשני לאוין, שוב אין צריך להשמיענו שהוא חייב שתים ואף על פי שהם מין אחד וטעם אחד?!

ותירצו: ש"מ"יין ושכר יזיר" לבד לא משמע אלא יין חדש מיום הרביעי לסחיתו מן הענבים שכבר אין טעמו כטעם ענבים, ועד ארבעים יום שנעשה יין גמור, אבל יין חדש ממש [מיין ענבים] שטעמו כטעם ענבים, לא הייתי יודע שהוא חייב שתים אם שתה אותו עם ענבים שטעמו וטעמם שוה, לכן קא משמע לן שחייב

ומקשינן: מאי שייר, דהאי שייר? וכי איזה חיוב מלקות נוסף שייר התנא עד שאתה אומר ששייר מלקות על "מכל אשר יעשה מגפן היין", שהרי אין דרך התנא לשייר דבר אחד, אלא רק כמה דברים. כי אם נשאר רק דבר אחד בלבד, היה התנא טורח ואומר, ולא היה מקצר בדבריו ומשמיטו!?

ומפרשינן: שייר התנא גם את המלקות על "לא יחל דברו", שכל העובר על נזירותו, הוא עובר גם על "לא יחל דברו" כשאר הנדרים.

ומבאר הגמרא, שמכל מקום אין הוכחה ממה ששייר התנא "לא יחל דברו" שלוקין על לאו ד"מכל אשר יעשה מגפן היין". ואף שלכאורה היה לנו לתמוה, שאם תמצי לומר כרבא, שאינו לוקה על לאו זה, אם כן מה עוד שייר התנא ששייר "לא יחל דברו" — כי אי משום האי — "לא יחל דברו" — לאו שיורא הוא [אין זה שיוור], היות וכי

אבל, אם אמרו לו: "אל תשתה", "אל תשתה" והוא שותה, שהיו "התראות מחלקות", חייב על כל אחת ואחת מהשתיות שלאחר ההתראות.

ב. אכל הנזיר כזית ענבים לחים וכזית ענבים יבשים, וחרצנים, וזגים, וסחט אשכול של ענבים ושתה [ועבר על "מיין יזיר", דהיינו יין חדש], הרי זה לוקה חמש, אף שלא היו התראות מחלקות, (8) כיון שהם חמשה שמות.

ומקשה רב פפא לאביי: אם כדבריך שלוקין על הלאו "מכל אשר יעשה מגפן היין" — ולילקי שש, היה לו להתחייב שש מלקיות, שהרי לדבריך הוא לוקה עוד אחת, על "מכל אשר יעשה מגפן היין". (9)

אמר ליה אביי לרב פפא: לעולם לוקה הוא אף על לאו זה. אלא שתנא "לוקה חמש", ושיויר חיוב מלקות, שלא הזכירה.

חרצן וחצי זית זג משלימים זה את זה, הרי יש לומר שרבי אליעזר סבר כרבי עקיבא ש"היתר מצטרף לאיסור" בנזיר, ולעולם לא אכל אלא כזית אחד; אלא שזה אינו, כי הניחא לרבי יוחנן הסובר שכל איסורי נזיר מצטרפין זה לזה, אבל רבי אלעזר הסובר שרק במשקין "היתר מצטרף לאיסור", הרי אי אפשר לומר כן, שלא תיקשי עליו מדברי רבי אליעזר; וכן מבואר בתוספות שאכל כזית מכל אחד.

9. הקשו התוספות: וליחשוב נמי התנא שכר וחומץ! יש לומר דהא לאו שיורא הוא, אלא משייר מינים, אבל בהנך דחשיב התנא יש למנות כל המלקיות שבהם.

דכרין שהן נתרבו מהכלל של "מכל אשר יעשה מגפן היין", כמבואר בגמרא לעיל לה ב; וראה עוד רמב"ם ורמב"ן בספר המצוות שורש תשיעי, מה שכתבו בביאור הסוגיא דפסחים.

8. הקשה ב"קרן אורה": הרי בכת אחת ודאי לא אכל חמשה זיתים, ואם התרו בו בתחילה, הרי צריך שיאכלם בתוך כדי דיבור, שאם לא כן יכול לומר "שכחתי", כמבואר בכתובות לג א! ותירץ, שאכלם בתוך כדי דיבור, או כיון שהתחיל מיד לעבור על התראה באכילת איסור, אף שלא גמר עד לאחר כדי דיבור הרי הוא חייב.

ולכאורה, לפי מה שכתבו האחרונים לעיל בסוגיית "היתר מצטרף לאיסור", שחצי זית

ומקשינן: **והא אותביה**, הקשה רב פפא לט-א עצמו לאביי, ממה שאמרו: "לוקה חמש".

ומאחר דלא תניא "חמש" — מאי טעמא אותביה [מה קושיא הקשה מתחילה, כיון שבברייתא לא שנינו "חמש"]?

אמר תירץ רב פפא: לעולם לא שנינו בברייתא "חמש".

אלא, **אנא סברי**, לאו גמרא היא בדיה דאביי [לא קבלה היא בידו שלוקה אף על לאו ד"מכל אשר יעשה מגפן היין"].

ולכך, בדיתי מלבי והוספתי על דברי הברייתא שכתוב "חמש".

והקשיתי לו, כדי שאם אכן שמועה זו משלו היא, ואינה קבלה המסורה בידו מרבו, הדר ביה, יחזור בו אביי, מכח קושיא זו, ולא ידחוק לפרש את הברייתא כדבריו.

ולא ידענא, דגמרא היא בדיה [ולא ידעתי ששמועה זו מקובלת היא בידו], **ולא הדר ביה** [ולא יחזור בו].

כלומר: עשיתי מבחן לאביי כדי לידע אם גמרא היא בדיה, ונוכחתי מתוך תירוץ שנדחק בברייתא, כי אכן שמועה מקובלת היא בידו.

קתני [איזה מלקות שונה התנא], **מיד דלא איתיה בדוכתא אחריתי** [לאו שאינו שייך במקומות אחרין אלא בנזיר].

אבל "לא יחל דברו", הרי איתיה גם בנדריים ולא בנזירות בלבד, ולכן השמיטו התנא מלמנותו.

אמר הקשה ליה רבינא מפרזקיא לרב אשי:

למאן דאמר⁽¹⁰⁾ ש"לא יחל דברו" אינו שויר, ואם כן לא שייך התנא כלום —

והא שייך התנא ענבים דבין הביניים [ענבים קטנים שבין הענבים, ואינם גדלים לעולם], שאם אכלם עם שאר איסורי נזיר הרי הוא לוקה עליהם מלקות נפרדת, שהם הרי נתרבו לעיל לד' ב' ממה שאמרה תורה "מחרצנים ועד זג", ולא אמרה "חרצנים וזג".

ואם כן תיקשי, כיון ש"לא יחל דברו" אינו שויר, מאי שייך עוד התנא ששייך "דבין הביניים"? אלא בהכרח, לוקין על לאו ד"כל אשר יעשה", ושייך התנא הן לאו זה והן לאו ד"בין הביניים"! ⁽¹¹⁾

אלא, אמר רב פפא:

לא תני מירי חמש, כלומר: אל תשנה בלשון הברייתא "לוקה חמש" אלא "לוקה" סתם, ואם תרצה תאמר שלוקה שש.

דהאי שייך, [וכדי שלא נכריח מכאן ששייך התנא עוד לאו ד"מכל אשר יעשה", וכדעת הסובר שלוקין עליו]; ואם כן, אם נאמר ששייך התנא דבין הביניים, הרי יכולים אנו לומר באמת ש"לא יחל דברו" הוא שויר, ולכך שיירו התנא משום דשייך נמי דבין הביניים! ?
ב. הרי התוספות ביארו לעיל [כמובא בהערה

10. נתבאר על פי לשון התוספות, וראה הערה הבאה.

11. דברי הגמרא צריכים ביאור:

א. קושיית רבינו עקיבא איגרי, שהקשה: הרי אף מי שאמר ש"לא יחל דברו" אינו שויר, לא אמר כן אלא ליישב שלא תיקשי: "מאי שייך